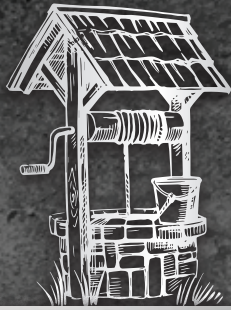

באר היינו

עש"ק פרשת וישב • כ"ב בכסלו תשע"ט • גיליון י'

יו"ל ע"י ארגון "חיינו" לחיזוק לימוד ושיעורי תורה שע"י חסידי סלאנים

מן הבאר

הר"ד שמעון בר"ש גלבשטיין הי"ד
ריח גן עדן

ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה' (בראשית כז, כז) - 'מלמד שנכנסה עמו ריח גן עדן' (רש"י). מהו אותו 'ריח גן עדן', שיכול להתקיים גם בעולם החומר? האם גם אנו יכולים לזכות ולהריחו ולהתענג ממנו?

הפנימיות של היהודי טהורה וטובה היא, 'נשמה שנתת בי טהורה היא', והנשמה הקדושה והטהורה רוצה את הקב"ה, ללכת בדרכיו ולהידבק בו.

אצל הצדיקים ועובדי ה', רצונות אלו הם גלויים, והם המנווטים את דרכם מעבר לפיתוי היצר, מעבר לקשיי וטרדות החיים. אך אצל האנשים הפשוטים כמונו, לעיתים רבות הם מודחקים ונסתרים בחדרי הלב הפנימיים, עד שהאדם עצמו שוכח מהם ואינו מודע לקיומם. הם מוסתרים, אך קיימים, ומעת לעת מתעוררים.

וכשהרצון הטוב מתעורר, הריהו 'כנשר יעיר קינו על גוזליו ירחף' - מרחף הוא מעל נשמתו וליבו של האדם, ומעוררו באהבה ובתחינה: 'עורי נא, התעוררי נא'.

דומה הוא, הרצון המודחק, לגחלים עוממות, האש קיימת בהן, אך אינה נראית ואינה נרגשת כמעט, ובודאי שאינה מחממת ואינה מאירה את נשמת האדם.

אך כאשר הרצון מתעורר מתרדמת הזמן, הופכים הגחלים העוממות ללוחשות, והאש שעד כה לא נראתה, מרצדת היא עתה בריקוד של חיבה ושמחה, 'הנני' - הנני לכהונה, הנני לעול מלכות שמים.

והאש שבגחלים ממשיכה ומתלהטת, עד שהיא בוערת ויוקדת, ומבעירה את ליבו של האדם בתשוקה להתרומם ולהתעלות, כלהבות האש המתרוממים למעלה אל שורשם.

עמוד החבורה

הרה"ח ר' שמואל טייכנר שליט"א

לבדוק זאת בעצמו, הראה לו האדון את היהודי בתפלתו, הוא ירה סמוך לאוזנו, אולם כאמור המתפלל לא זע ולא נע. הגוי הטמא, לא הסכין לסבול את עמידתו האיתנה של היהודי, ובקצפו עד להשחית בקש להרגו ברובה שבידו, אלא שהמארח מנע זאת ממנו.

סיפר אדמו"ר זצ"ל: הרה"ק רבי הערשלי' מנדבורנה היה כידוע משתתה מאד עד התפילה ומתפלל יחד עם מנין בזמן שאחרים כבר התפללו מנחה. אברך מהעיר תמה מאד על הנהגה זו וגמר בלבו 'להשתתף' במנין של הרבי ולראות מקרוב תפילה זו מה טיבה, מה עשה, התפלל בבקר כדרכו כל יום, ובעת עלות המנחה פנה לבית מדרשו של הרבי, התעטף בטלית והתעטר בתפילין כאילו הוא מהמתפללים, והמתין. והנה רבי הרשל ניגש אליו ואומר: נו יונגערמאן, דו האסט דאך שוין געדאוונט! בראותו כי ההצגה נכשלה, חלץ את הט"ת ונעמד בצד בינתיים, הרבי החל לומר קרבנות כשהוא מהלך הלך ושוב, הרגיש האברך הצופה, בנועם העילאי שהקרין מאמירת הקרבנות, והכיר כי לפניו צדיק וחסיד, אך אם כן תמה בלבו, הכיצד הוא מתפלל כה מאוחר שלא כהלכה הפסוקה, ואז חלפה במוחו המושבה, אולי אף זו משי"ן (שלוש מאות) הלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה, שצדיקים שצריכים להכין לבם, מותר להם להתפלל בשעה המתאימה להם, והנה שוב נגש אליו הרב ואומר: טאקע פון די שי"ן הלכות?

גם אנו רוצים לזכות לחיבור הלב להקב"ה בתפילה, אלא שכדי להיות שייך לזה, על האדם להכין את עצמו לפני התפילה.

ומהי ההכנה הנכונה?

הרבי זצ"ל למד אותנו: 'א בלאט גמרא פארן דאווענען!' בסעודת רעוא דרעוין הזכיר פעם את אמרתו של הקדוש רבי שלמה מקרלין, א בלאט גמרא פארן דאווענען אינמיטן וואך איז א גן עדן התחתון, ובשבת - גן עדן העליון, והוסיף הסבר: גן עדן העליון פירושו שאין כבר שום מחשבות מהעולם הזה.

ובמכתב לחסיד באמריקה הוסיף האדמו"ר זצ"ל להסביר, ע"פ מאמר צדיקים עה"פ 'ותהי ראשית ממלכתו בבל' (פ"ח נח) ראשית קבלת עול מלכות שמים היא בתלמוד בבלי. והתלמוד הזה נקרא בבלי כי הוא כלול מכולן - תורה נביאים כתובים משנה גמרא, שהם נגד ה' מוצאות הפה - ובתלמוד הגמ' מטהר ה' מוצאות הפה, שיתפלל בפה טהור לפני הבורא, ובפרט אם מקדים לזה מעט התבוננות שהקב"ה הוא המלמד אותו כמו במעמד הר סיני, כאשר אנו מברכים המלמד תורה לעמו ישראל, וכדאי' בתדב"א כל תלמיד חכם שיושב וקורא ועוסק בתורה הקב"ה יושב כנגדו וקורא ושונה עמו.

משנה: 'אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש. חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין כדי שיכוונו לבם לאביהם שבשמים... ואפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק' (ב). **בספר** קב הישר יש כאן דבר נאה: שלשה קטעים - אין עומדין כו' מתוך כובד ראש, חסידים הראשונים כו' כדי שיכוונו לבם למקום. אפילו נחש כרוך על עקבו כו'. הזכירה המשנה ראש, לב, עקב, כלומר ראש, תור, סוף. ללמדך שהתפילה צריכה למלא את כל קומת האדם, מן העקב דרך הלב עד הראש.

חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת. ומה היו עושיין באותה שעה? כתב המחבר (ס' צ"ח סעיף א'): "וכך היו עושיין חסידים ואנשי מעשה, שהיו מתבודדין ומכוונים בתפלתם עד שהיו מגיעים להתפשטות הגשמיות ולהתגברות כח השכלי עד שהיו מגיעים קרוב למעלת הנבואה - שמעתי להסביר מה הכוונה "קרוב" למעלת הנבואה, כי הנבואה היא "המדע שמוגיע מאת הא-ל ללבבות בני אדם" (כהגדרת הרמב"ם בהל' תשובה), דהיינו מה שמעל השכל שאי אפשר לאדם להשיגו בשכל שנטע בו הבורא, כי אם בשפע אלקי הגבוה מן השכל. והחסידים הראשונים הגיעו בעבודתם עד תכלית יכולת השכל בהשגת דרכי הבורא ית', אשר למעלה מזה הוא כבר נבואה. **הרה"ק הר"ר זי"ע** מלעכוויטש שאל, מה עשו החסידים הראשונים באותה שעה שקודם התפילה? ופירש כך: 'היו שוהין שעה אחת ומתפללין' - היינו שבשעה האחת הזו היו מתפללים שבעת התפילה יכונו לבם למקום. זאת היתה התפילה, שיזכו בתפלתם לכוון לבם למקום.

גם בדורות האחרונים ידוע על אנשי מעלה שבעת תפלתם כמו לא היו כאן. הרה"ק רבי ליבר הגדול זי"ע התפלל פעם ביער, עבר שם פריץ נכרי שרצה שרבי ליבער יזוז ממקומו וגער בו - גש הלאה, אך רבי ליבער שהי' בתוך תפלת שמו"ע לא שמע מאומה, הגוי הלז שחמתו בערה בו, ציוה לעבדיו להכותו, והם בצעו זאת בחריצות רבה, אך רבי ליבער לא חלי ולא מרגיש, כל כולו תפילה, עד שנוכח הפריץ כי לית דין ברנש ואיש אלקים קדוש הוא, וירף ממנו, משסיים רבי ליבער תפלתו אמר: ס' האט עפעס גירודערט (משהו הפריע), ואז נמצא כי בקרבת מקום הי' משהו שאין להתפלל על ידו ולכן היתה "הפרעה". (הפריץ פייס אה"כ את רבי ליבער ולא נאריך). **הי' חסיד מחסידי** לעכוויטש שהפריץ של הכפר מינה אותו למנהל עסקיו, (הם תמיד העדיפו יהודים, בידעם שאם המנהל יהא מבני דתם, כספם ימוצא את דרכו לקופתו של המנהל). ויהי' היום ופריץ אחד מידידיו הגיע לבקרו, התפאר הלה בפני חברו, כי ה"המושקע" שלו, [כך היו מונים הפריצים את היהודי "שלהם"]... כאשר הוא מתפלל, גם אם ירו ברובה הוא לא ישמע, לא רצה האורח להאמין והלך

פניני החסידות

כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה.

כשהייתי אצל אדמו"ר הרה"צ רבי ישראל מרדכי מראחמיסטריווקא זצ"ל (ירושלים), שאלני אם הכרתי את מרן מוהר"א מבראנוביץ זי"ע, ואמר לי שהוא היה המוהל שלו. וסיפר לי שבעת שהיה מרן זי"ע בארה"ק ביקר אצל זקנו הרה"ק רבי מנחם נחום מראחמיסטריווקא זצ"ל והי' על השלחן משקאות, וכיבד את מרן זי"ע עם יי"ש, אך הוא בעצמו לא שתה. ואמר מרן זי"ע דמנהג העולם הוא שבעל הבית ממברך תחילה, והוא משום דאיתא בגמ' על סתירת הפסוקים שבמקום אחד כתוב לה' הארץ ומלוואה, ובמקום אחר כתוב והארץ נתן לבני אדם, ומשני לא קשיא כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה, ולכן נהגו שבעה"ב ממברך קודם, ואז יכול לתת ממה ששייך לו לאורח, וא"כ בדין הוא שיטעום הוא תחילה. וסיים הרה"ק שהוא אינו שותה בראנפן, משום שאביו מעולם לא נתן לו משקה זה, ודבר שאביו לא נתן לו אינו רוצה לשתות, אבל יין שנתן לו אביו הוא שותה, אבל לא בראנפן.

(הרה"ח רבי אשר אורקוביץ ז"ל)

דף לה:

הרבה עשו כר' ועתה בידן, כר' שמעון בן יוחי ולא עלתה בידן.

מה שרואים שיש הרבה שצועקים ואינם נענים גם כשמתחננים שה' ירים אותם ממצבם השפל ברוחניות, הטעם הוא, כמ"ש בשם צדיקים שהרבה עשו כרבי שמעון בן יוחאי ולא עלתה בידן, שרבי שמעון בן יוחאי אומר שצריך לעסוק רק בתורה, ומלאכתו תהא נעשית על ידי אחרים, ולא צריך בכלל לעשות מלאכה. כוונת הגמרא, הרבה עשו כרבי שמעון בן יוחאי, היינו שעשו כן לא מחמת יראת שמים, אלא שרצו להיות במדרגת רבי שמעון בן יוחאי, לעשות כמוהו, ולא בשביל כבודו ית', ולכן לא עלתה בידן, כיון שלא היתה עיקר כוונתם בשביל כבוד השי"ת.

וכן הוא בענין זה, שיש צועקים לא בשביל לעשות נחת רוח לו ית"ש, אלא שיודע שיש מדרגה גבוהה - האבן ליכטיגקייט בתורה ותפלה, וכן יודע שיש מדרגה להיות שומר הברית, ורוצה גם להיות כן, אבל אינו מבקש בשביל לעשות נחת רוח לו ית"ש, ולכן לא נענה. אבל אם דלו עיני למרום, שיושיעו כדי שיוכל

444 המשך בעמ' 4

דף לב:

ארבעה דברים צריכין חיזוק.

אדמו"ר מקאברין אמר אלי: שמעתי מהלעכוויטשער אז היינט איז דער עיקר עבדות חיזוק, און חיזוק איז עבדות, כן הי' לשונו הטהור. ואח"כ אמר אלי: וואס דארף איך זאגן דער לעכוויטשער, דיא גמרא זאגט דאך ד' דברים צריכים חיזוק, תורה וכו'. (הרה"צ רבי יהודה לייב זצ"ל)

דף לד:

א-ל נא רפא נא לה.

על כפילות הלשון לכאורה נא - נא כותב החיד"א, שמעתי בשם הקדמונים זכרונם לברכה, שמשה רבינו ע"ה מסרו לו סוד זה בשמים, שכשיתפלל ויאמר ב' פעמים 'נא' בתפילתו תתקבל תפילתו, ומשום כך התפלל א-ל נא רפא נא. ובזה פירשו העניין כשהתפלל על כניסתו לארץ ואמר "אעברה נא ואראה" אמר לו השי"ת "אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה" - בדבר הזה דייקא, שלא יזכיר עוד מלת "נא" (נחל קדומים, בהעלותך)

אם שגורה תפילתי בפי יודע אני שהוא מקובל ואם לא יודע אני שהוא מטורף.

מקובל או יהודי שהתחזה למקובל בא לפני רבי אייזל חריף זצ"ל וביקש ממנו הסכמה לספרו, גם לאחר הפצרות רבות לא נענה רבי אייזל. לשאלת מקורביו השיב אמש ראיתי עובר לפני התיבה ומוגמגם בתפילתו כמי שאינו יודע פירוש המילות, והרי אמרו חז"ל אם שגורה תפילתי בפי יודע אני שהוא מקובל, ואם לא...

דף לה:

כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה.

פעם אחת נשמע קול רעם חזק, ויברך הרה"ק מקאברין זי"ע ברכת הרעם, ובתוך כך נראה בעד החלון עשן שנפלה דליקה מהרעם ונשרפו שני בתים של אינם יהודים, ויאמר, כאשר נשמע רעם ומברכין עליו, אין לירא מאחריתו ח"ו. ואמר מאמר הגמרא ר' לוי רמי כתיב לה' הארץ ומלוואה (תהלים כד, א) וכתיב השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם (שם קטו, טז), ומשני לא קשיא, כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה. ואמר שקודם הברכה הדבר שולט על האדם, ולאחר הברכה האדם שולט על הדבר.

באותם רגעים, כל חפצי החומר וטרדות הזמן מאבדים את חשיבותם ומשמעותם, כי מה הם טרדות והנאות החומר מול התעלות ותענוג הנשמה הזוכה להתחבר ולהתקשר עם הקב"ה.

אדם החווה זאת, טועם הוא את טעמו של גן עדן. את טעמם של הצדיקים שעטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה.

רגעים כאלו קיימים בכל יום-טוב, בחגים ושבתות, קדושת היום וההשפעות הקדושות היורדות אז משמים, חוצבים הם - למי שמאפשר להם - ב'כסל שעל הלב', זאת שכבת השומן המכסה ומסתירה את הנשמה הקדושה והרצונות הטובים החבויים ונעלמים בנקודה הפנימית שבלב, וקדושת היום חודרת ומחלחלת עד אותה נקודה חבויה, ומעוררת אותה.

זוהי גם תכליתם של ה'נסיעות' לצדיקים. הצדיקים, הריהם כסולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, נמצאים הם עצמנו בעולם הגשמי, אך הם עצמם, שייכים למעלה, דבוקים הם בהקב"ה. וקדושתם כה גדולה ועצומה היא, עד שהיא מבשמת את סביבתם ב'ריח' נפלא ועונג המדיף ריחו אל כל סביבותיו. זהו ריח גן-עדן שקרן ואפף את יעקב אבינו ע"ה.

חסיד המגיע 'נסיעה', שואף הוא את אותו 'ריח ניחוח' - ריח הקדושה הנודף מעבודתם של הצדיקים העושים נחת רוח להקב"ה, ונשמתו מתעוררת.

דומה הדבר, לאדם שהתעלף, שאחת הדרכים להקיצו מעלפונו, היא באמצעות בושם חזק. הריח הנפלא עובר את מחיצת הגוף הרדום, חודר אל הנפש ומעוררה בביושמו. כך הוא הריח ניחוח העולה מעבודת הצדיקים, מבשם ומדיף את ריחו הנפלא אל כל סביבותיו, ומקיץ את נשמותיהם של הישנים מתרדמתם העמוקה.

ויש עוד 'ריח גן עדן', הבא גם הוא מקדושת הצדיקים, והתפשט אל אנשיהם בני-העליה. אלו הרגעים במחיצת זקני החסידים בני העליה, שקיימו בעצמם את ה'הוא היה - אומר', שדיבוריהם היו זהים למעשיהם ואורח חייהם.

יושב בחור או אברך, שנשמתו כמהה ומשתוקקת, ושומע בציימאון את סיפוריהם על 'הרבי ז"ל' או על זקני החסידים שזכו והכירו, ואז, כל הטרדות נשכחו, כל הדברים ה"חשובים" המעסיקים את האדם לאורך ימיו ושנותיו, ומשכחים ממנו את תכליתו

444

הפרוה שרים

"חנוכה הוא היו"ט הראשון אחר סיום התורה שבכתב, והוא המצוה האחרונה משבע מצוות דרבנן שזהו תורה שבע"פ, כי על פי הדברים האלה כרתי עמך ברית וגו' זהו תורה שבעל פה שזהו כל כללות התורה, ועיקר קבלת התורה הוא התורה שבע"פ, כי תורה שבכתב קבלו תיכף בלב שלם, אלא העיקר הוא תורה שבע"פ שזהו כל מה שיאמרו חכמים שבכל דור ודור..."

(שיחות קדש, חנוכה - תרצ"א)

האמיתית בעולם - כל אלו איבדו את חשיבותם, וכמו מתוך בוש, התכנסו לאיזו קרן זוית, כשראשם מונמך ומושפל, כביכול גם הם חשים את אפסותם וחוסר ערכם. זהו ריחו של גן עדן.

אחד מהעלטרע אידן שזכה דורנו להכיר, היה רבי אשר ארקוביץ ע"ה. בן עליה היה, רגליו עמדו כאן, אך הוא היה שייך ל'עליה', לשמים. לא רק פה שמור מכל משמר היה לו לר' אשר, אלא שפיו וליבו ומעשיו היו שווים. ועל כן, כשהוא סיפר על העולם שהכיר, על רבוה"ק ואנשיהם, היו דבריו יוצאים מה'פיאטע' מהנחודה הפנימית שבלבו ואישיותו, ולפיכך הם עשו רושם עז, מטהר ומזכך על שומעי לקחו, ורוממו אותם.

כך למשל, סיפור היה לו על אחד שהיה בעל גאווה. וכשר' אשר היה מספר בצער, שההוא היה 'לא עלינו א בעל גיאה'... היה ליבנו מתמוגג, הנה, יהודי החש שהגאווה היא לא רק חיסרון, אלא היא כה מגונה וכה פסולה, עד שר' אשר היה מלא רחמים על אותו נעבאר, מסכן ואומלל שהוא 'לא עלינו א בעל גאה'.

היו רגעים רבים כאלו במחיצתו. אלו שזכו והסתובבו בקרבתו, יכולים להעיד, שכל הרגעים בקרבתו היו כאלו. אלא שלכל אדם יש את הרגע 'שלו', הרגע בו נשמתו התעוררה משנתה, בוש ונכלמה מתרדמתה, וחשק קדוש ניצת ועלה בה, להשתנות, ואולי, לזכות להידמות במשהו לר' אשר וחבריו. ולפיכך אנו מספרים על הרגעים 'שלנו'.

הרעב בגיטו קדליצ'ובה היה קשה מאוד, והנה, אחד מאסירי הגיטו הצליח והשיג תרנגולת. תרנגולת אמיתית, שבשונה מאסירי הגיטו, שבשרם הלך התמעט, הלך ונעלם עם הרעב המתגבר, היה לתרנגולת בשר רב, אמיתי. וכאן מתחיל הסיפור.

אך איך נוכל אנו להעביר באותיות כתובות וחסרות חיים, את ריח הגן-עדן שהרטיט את נשמתנו כשר' אשר סיפר זאת בתמימות כה מתוקה?...

ננסה לפחות להעביר את מילותיו, תוך תקווה, שמכיריו יוסיפו להם את הניגון הנכון, את ארשת הרצינות של ר' אשר כשהוא דיבר וסיפר.

וכך היו מילותיו:

'דער אויבשטער האט געהאלפן' שהשיגו עוף. 'און דער אויבשטער האט געהאלפן'

חזונוא דהלכתא

הרה"ג ר' אברהם מיכל רובין שליט"א
זמן המוקדם להדלקת נר חנוכה לכתחילה

דאפשר אף לברך, וסמך עליהם המשנ"ב בעת דחק. ותמחו רבים על הפר"ח מה ראייה מער"ש, וכ"כ המאירי בפירוש, דער"ש זמנה מבעו", ושאר הימים משתחשך.

ד. ולגבי קודם שקיעה, הרי גם למתירים הינו בדיעבד, ובעת דחק, ולהלכה כתב שבט הלוי (ח"ד ס"ו) דא"א לברך, דהחיד"א חזר בו (בפירוש למס' סופרים), ומסקנתו שא"א לברך כשמדליק מבעו", ולכן ודאי אין לנהוג כן גם בעת צורך.

ה. ועומד לפנינו זמן הראוי והוא צאה"כ, סוף שקיעה"ח, וכמבואר במשנ"ב דראוי במילא להקדים מעריב בגלל דין תדיר, אמנם כשקשה לו עתה להתפלל ויכול להתפלל מאוחר בשוב הדעת, יכול להקדים ההדלקה למעריב. [דענין תדיר הוא כשרוצה ויכול לקיים שתי המצוות כתיקונם, וכאן לעיתים קשה לו עתה להתפלל].

ו. ואודות זמן השקיעה, למי שממהר לצאת מחוץ לעיר [לנסיעה לרבו או כיבוד הורים], האם הוי לכתחילה, הן אמנם להגר"א זה הזמן, אך מלבד קהל הפרושים בירושלים, הרי כל קהילות לא נהגו כן, [הן בני אשכנז שרובם מדליקים 10-20 דקות אחר השקיעה, וכן בני ספרד]. וכתב בשבט הלוי דנקטינן כדברי הפוסקים ופמ"ג דאין להדליק בבין השמשות, אמנם מותר להדליק מעט לפני צאה"כ, [וכעין זה כתב האגרו"מ, ח"ד קא]. ולשיטתם הזמן המוקדם לכתחילה הוא מ-10 דקות אחרי השקיעה, שאז כבר החשיך היום, וינכר ההדלקה, וסמוך לצאה"כ. ולכן גם כשרצונו להקדים, לא ידליק קודם זמן זה. וכן הורה מרן אדמו"ר שליט"א, כהכרעת שבט הלוי.

א. נתבאר בגמ' (ברכות כז.) מוח' ר' יהודה ורבנן אודות זמן הערב אם נחשב מעת פלג המנחה, ונפסקה הלכה דעביד כמור עביד כו', [ובלבד שיאה בקביעות כן]. ויש לידע זמן הדלקת נ"ח, מתי מהודר, מתי לכתחילה, ומתי בעת דחק וקושי.

ב. אי' בגמ' (שבת כא.) מצותה משתשקע חמה כו', וכ"א במס' סופרים (פ"כ ד' הובא במג"א) הדלקתו משתשקע חמה. ומצאנו שיטות בפוסקים בזה שיטת הרמב"ם (פ"ד ה"ה) להדליק עם שקיעת החמה ולא יקדים, ונסתפק ביה"ל בדעתו אם כוונתו שקיעה ראשונה כגאונים, או שקיעה שניה כר"ת, ונוטה יותר כגאונים. הרשב"א ור"ן סברי תחילת שקיעה, ולדעתם כר"ת דהוא שקיעה שניה. וכן מוכח במרדכי (שבת רנ"ו) דבתחילת שקיעה. שיטת הרא"ש (פ"א דתענית סי' י"ב, ונתבאר בגר"א כאן, ורא"ש שבת פ"ב ג'), והטור (תרע"ב) דזמנה בסוף שקיעה"ח, והוא צאה"כ. וכ"כ הב"ח ומג"א להלכה, וכ"כ הפמ"ג דאין להדליק בבין השמשות, וכן מוכח בהג' מרדכי (תנה) דבסוף שקיעה. להמאירי א"א קודם שקיעה, דשרגא בטיהרא מאי אהני, [ולא ביאר יותר], בספר קב הישר (פצ"ו) כתב להדליק בתחילת הלילה כשחושך, המהרש"ם (בדע"ת) כתב להדליק בסוף שקיעה, דבעת שקיעה עדיין אור ושרגא בטיהרא, והוכיח כן מתוס' (מנחות כ.). ולהגר"א הזמן מתחילת שקיעה ראשונה.

ג. מהר"י אבהו (בב"י) בשם ארחות חיים מתייר להדליק בעת טרדה מפלגה"מ, כשיטת ר' יהודה. הזכירו השו"ע בשם י"א, וכ"כ הפר"ח דמועיל כן, כבער"ש שמדליקים מבעו", וכ"כ החיד"א בברכי"י, וסברו

1. ח"א קפ"ח על הגליון, ח"ג צ"א בתיקונים לח"א, ומיישב בזה הערת הביה"ל דבער"ש הרי מותר להקדים, והביאור - דכמו שבער"ש נכנס השבת בשקיעה - ומקדימים מעט, כן בחנוכה מותר להקדים מעט לפני הזמן שהוא צאה"כ, ובכך משוה לשון הטור והרמב"ם יחד.

חזונוא דשמעתתא

הר"ר יעקב ישראל סטל הי"ו
אופני מדידת הזמן בתקופת חז"ל

לא חסרתם ולא הותרתם, אלא כך היה מעשה, באותה שעה חלצתו חמה ושאל לנו מים לשתות.

התמיהה

יש להבין מהו: "ישבו וכתבו וכווננו אותה שעה"? מה כתבו ומדוע הוצרכו לכתוב זאת? בראשונים לא מצאתי שביארו את הדבר, ובפירושים החדשים (שוטנשטיין ומתיבתא) פירשו, ששני השלוחים כתבו את השעה בה רבי חנינא בן דוסא סיים את תפילתו או שהוסיפו וכתבו גם את המעשה כולו. אך ביאורם תמוה, כי אם מדובר בכתיבת השעה, הרי שסדר הדברים אמור להיות הפוך, שבתחילה מבררים ומכוונים את

ברכות לר' ע"ב: תנו רבנן: מעשה שחלה בנו של רבן גמליאל, שיגר שני תלמידי חכמים אצל רבי חנינא בן דוסא לבקש עליו רחמים. כיון שראה אותם, עלה לעלייה ובקש עליו רחמים. בירידתו, אמר להם: לכו, שחלצתו חמה. אמרו לו: וכי נביא אתה? אמר להן: לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי, אלא כך מקובלני: אם שגורה תפילתי בפי - יודע אני שהוא מקובל, ואם לאו - יודע אני שהוא מטורף. ישבו וכתבו וכווננו אותה שעה. וכשבאו אצל רבן גמליאל, אמר להן: העבודה!

שהיה ביניהם שוחט. 'און דער אויבשטער האט געהאלפן' שהיה עימו סכין שחיתה. 'און דער אויבשטער האט געהאלפן' שהסכין נבדק ונמצא כשר. הלה שחט את העוף, 'און דער אויבשטער האט געהאלפן' שהשחיטה עלתה יפה והעוף נמצא כשר.

רבים מאסירי הגיטו המורעבים קיבלו חתיכה מהעוף, 'אבער דער רבי מיט ר' יענקל האבן ניט געגעסן' - הרבי, הוא מרן האדמו"ר מהרשד"י זי"ע הי"ד ור' יענקל לכוביצקי ז"ל לא אכלו ממנו. ומדוע? 'ווייל א שוחט דארף גיין אין מקוה' ובגיטו לא היתה מקוה!

ומה אתך - שאלו ר' שיעה פקשר ממקורביו - אתה אכלת? ...

'פארשטייט זאך' - השיבו ר' אשר בענותנותו הכה מתוקה ושובת הלב - 'אז דער רבי מיט ר' יענקל האבן ניט געגעסן, האב איך אויך ניט געגעסן'...

אלו הרגעים שזכינו והיינו בגן-עדן, והם צפים ועולים מדי פעם, מציפים את הזכרונות ואת רגשות והמיית הלב, ודורשים במתיקות זכה וקדושה - שימו לב אל הנשמה.

ואם ברבי אשר עסקינן, נזכור גם את אחד המאפיינים המיוחדים שראינו באישיותו הטהורה ובעבודת ה' שלו - העקביות. לא משנה מה עבר עליו ומה התחולל סביבו, שום דבר לא הזיזו מהישוב הדעת הכה מיוחד שהיה לו, מתפילותיו, שעוד רבות יסופר עליהן, ומלימודו. גם כשעולמו הפרטי סער וגעש, בקשיים של בריאות, בדידות ועוד, הוא נותר אותו רבי אשר, עם אותו יישוב הדעת, ועם אותו סדר יום, ככל שהדבר היה תלוי בו. גם עולמו שלנו גועש ורועש לעיתים, קשיים של פרנסה, עגמות נפש למיניהם, מחוייבויות שונות והשתתפות בשמחות, אך גם בימים כאלו נזכור את דמותו של רבי אשר עומדת מולנו, קורנת ומאירה, ואורח חייו תובע בלא מילים, בשתיקה ובענווה - ממש כמו בחייו - שמרנו נא טייערע ברידער בכל יום, על עקביות, על לימוד 'עמוד החבורה' - על ה'חביבין דבקבעתא'.

חרוזות דהלכתא

הרה"ג ר' אברהם מיכל רובין שליט"א
זמן המוקדם להדלקת נר חנוכה לבתחילה

מעגלי אלא ממועלות (מדרגות) שזריחת השמש עליהן סימנה את השעה, בנה אחז המלך בירושלים והוא נקרא על שמו: "מועלות אחז" (מלכים ב-כ יא; ישעיה לח ח), והוא "כמין מדרגות עשויות כנגד החמה, לבחון בהם שעות היום, כעין אורלוגין שעושים האומנים" (רש"י, ישעיה שם); ובלשון אחר: "אבן מסומנת לדעת שעות היום" (רד"ק, מלכים א-שם). שעות שמש היה אפוא כלי מדידת שעות היום המדויק ביותר שעמד לקדמונים.

אמנם בצורת החיים של אותם ימים קדומים, לא נזקק המון העם לכלי המודד במדויק את שעות היום, שהם הסתמכו על הערכת זמן מקורבת שנצפתה מנותני הטבע והסביבה. הם עמדו ממיטתם בעלות השחר, יצאו למלאכתם ושוב לפני שקיעת החמה, ובמשך היום עקבו אחר מקומה של השמש בשמים והעריכו את השעה (ע"י סנהדרין צא ע"ב: "משום פועלים ומשום עובדי דרכים", ובפירוש רש"י שם). וזו כמובן היתה הערכה מאוד לא מדויקת, עד שהיה פשוט לחז"ל שהאדם הממוצע יטעה בהערכת שעת היום בשעה או בשעתיים ואפילו ביותר (ע"י פסחים יא ע"ב-יב ע"ב), אך לא בין השעה החמישית לשביעית, כי "בחמש חמה במזרח ובשבע חמה במערב" (משנת סנהדרין, ג, וזבז אין טועים).

כתבו כדי לכוון את השעה!

עתה ניתן ליישב, בדרך אפשר, את פשר מעשיהם של אותם שני תלמידי חכמים שנשלחו לרבי חנינא בן דוסא. אחרי ששני שלוחים אלו נתבשרו מפי רבי חנינא בן דוסא, שזה עתה "חלצתו חמה" לבנו של רבן גמליאל, הם רצו לאמת את הדבר, ולודא שאכן באותה שעה בדיקו נתרפא בן רבם, אך כאן הם נתקלו בבעיה קשה - הם לא ידעו מהי השעה המדויקת של היום! שכן מקומה של השמש במסלולה אינו מספק, כאמור, שעה מדויקת, ואילו כלי המדידה המדויק, שעון שמש, לא היה מצוי, כמסתבר, בכפרו של רבי חנינא בן דוסא. מה עשו שני שלוחים אלו? יצרו בכוחות עצמם שעון שמש בסיסי, היינו: "ישבו וכתבו" על גבי לוח שנים עשר סימונים בצורת חצי עיגול, נעצו במקומו את הקנה, ובכך "כוונו אותה שעה", במדויק ככל האפשר. כעת שבו השלוחים לרבן גמליאל, ואמרו לו את השעה שכיוונו, ובבית רבן גמליאל היה כמסתבר שעון שמש אמיתי - כנגדו ממועלות היום כנשיא ישראל ומקורב למלכות - ונתברר לו, שאכן כן, "לא חסרתם ולא הותרתם, אלא כך היה מעשה, באותה שעה חלצתו חמה ושאל לנו מים לשתות".

השעה ורק לאחר מכן יושבים וכותבים זאת. גם תמונה, שהם הוצרכו לכתוב את השעה או את המעשה כולו, ולא סמכו על זכרונם! הן רבן גמליאל המדובר כאן הוא רבן גמליאל הזקן, שחי לפני חורבן הבית, והוא כנשיא ישראל התגורר כמובן בירושלים (וכך גם מפורש במשנת עירובין, ו א), ואילו מקום מושבו של רבי חנינא בן דוסא היה בסביבות העיירה 'ערב', לא הרחק מציפורי שבגליל (ע"י ירושלמי, ברכות ד א: "דסלקון חומרייא מן ערב לצפורין, ואמרו: כבר שבת רבי חנינא בן דוסא בעירי"; והשווה ריש מדרש קהלת רבה. תודות לריא"ז מילר ממונסי על עזרתו בעניין), ומדובר במרחק רכיבה של כמה ימים, לכל היותר. וכי אותם שני תלמידי חכמים לא יכלו לזכור את אשר ארע ואת השעה המדויקת למשך אותם ימי נסיעה בודדים?

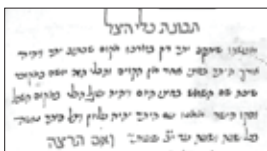
ואם היתה הרשות נתונה, אציע בדרך אפשר ביאור חדש: פעולת הכתיבה ("וכתבו") היתה חלק מתהליך "וכונו את השעה". ואסביר:

שעון שמש

בימי קדם, קודם המצאת השעון המכני לפני כשבע מאות שנה, אפשרויות מדידת הזמן היו מוגבלות מאוד. היו כמה סוגי כלים למדידת זמן קצוב, כמו: שעון מים, שעון חול,

שעון נר ועוד כיצא באלו, אך כל אלו איפשרו מדידת זמן יחסי-סתמי ולא מדידת משך הזמן שחלף מתחילת היום וידעת השעה מהיום בה אנו עומדים כעת. מדידה זו היתה אפשרית באותם ימים רק באמצעות שעון שמש, שבצורתו הפשוטה ביותר הוא היה עשוי מקנה הניצב במרכזו של לוח בעל שנים עשר סימונים (שנתיים) הערוכים בחצי עיגול, ובמשך היום מתקדם צל הקנה מסימן לסימן ומראה בכך את השעה.

שעון שמש, בצורתו המתוארת, כבר נזכר במשנה ובשם: "אבן השעות" (משנת עדיות, ג ח; כלים יב, ד-ה), והוא "אבן שיש בה קוים ורשומים עליהם שמות השעות, ותחוב בה מסמר, ובו מכוונים את השעות" (פירוש רע"ב, עדיות שם). וב'ברייתא דרבי שמואל', פרק שלישי, הוסברה שיטת המדידה באמצעות שעון שמש: "הצריך לידע, מביא קצב של קנה בין י"ב אצבעות, וזוקפו במקום שוה, ומוודד צילו, ומוסיף עליו צל המועלות י"ב, ופוחת ממנו צל הדרומית ע"ב לפי חדש וכמה בחדש, והשאר חלק אורך לשעה שבאותם הע"ב" (אוצר מדרשים, עמ' 543). דברי ה'ברייתא' אינם כה בהירים, אך ברור שמדובר כאן על מדידת זמן באמצעות שעון שמש, המכונה כאן "קצב של קנה", משום שהוא כאמור, פועל באמצעות קנה המטיל צל. סוג אחר של שעון שמש, שלא הורכב מלוח חצי

חכם מבני אטליה, שפעל לפני כחמש מאות שנה, מתאר את דרך בניית "כלי הצל" (שעון שמש) כתי"פ פריס, הספרייה הלאומית hebr. 1053, דף 271

יותר טוב שילמד לפניהם אגדות חז"ל, פרקי אבות, ואבות דרבי נתן שהכל כתוב שם ודבריהם הכל ברוה"ק, ובתוך הדברים יכול להוסיף מעט הסברה משלו, ויהיה תורתו עיקר, ומלאכתו מה שמוסיף טפל, ואז יתקיים, ויהיה לזכרון התוכחה שלו. משא"כ כשתורתו טפילה ומלאכתו עיקר, היינו הדבורים שלו, וד"ל.

(מרן הרמ"ח זי"ע)

והחיידושים טפלים, אז שניהם מתקיימים, ידיעת התורה מבוססת, והחיידושים אמיתיים. וההיפך, בהיפך... (מרן הרמ"ח זי"ע)

דורות הראשונים עשו תורתן קבע ומלאכתן עראי, זו וזו נתקיימה בידי וכו'.

זה מוסר להמגידיים שמוכיחים את ישראל, שאומר דבר תורה ומוסיף עליו מאמרו שעה או שתיים מהגיון לבו.

לעשות רצונו ית"ש, מיד נענה, וזיכה שהשי"ת יקשיב ויושיע. (מרן מוהר"א מבראנוביץ זי"ע)

דורות הראשונים עשו תורתן קבע ומלאכתן עראי, זו וזו נתקיימה בידי וכו'.

האחרונים שהפכו את היוצרות, זו וזו לא נתקיימה בידי. מלאכתן היינו החידושים והחילוקים, הפלפולים והדרושים. אם התורה, השינון והבקיאות, הם העיקר,